

PAUL VALÉRY'NİN DEFTERLER'İNİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Gönül YILMAZ*

Ölümüne kadar varlığından pek az kimsenin bilgisi olan Paul Valéry'nin *Defterler*'i, yayımlandıkları günden bu yana pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bunun nedenini, *Defterler*'e başvurmadan Valéry üzerine yapılacak araştırmaların eksik kalacağı kanısının yaygınlaşması ve bunların temel malzemeler olduklarının kabul edilmesidir¹. Paul Valéry, çağdaş fransız edebiyatında üzerine en çok araştırma yapılan, anlaşılması güç ve yapıtları çok yönlü, yoğun bir düşünce evrenini yansıtan yazarlardan biridir. Walter Ince, onun üzerine kesin bir yargıya varmanın güçlüğüne şöyle belirtir: "Il est toujours dangereux de conclure (...) à propos d'une personne aussi indoyante et diverse que Valéry"². Ve bu özelliğiyle Paul Valéry tükenmek bilmeyen bir maden gibidir: "... Valéry est encore un auteur que chacun redécouvre et qu'on n'a pas fini d'explorer"³.

Valéry'nin bütün yaşamı boyunca içlerine kişisel düşüncelerini kaydettiği 261 defter ölümünden sonra uzun süre yayımlanmadan kalmıştır. Yazar bu defterleri yaşamının sonuna kadar kimseye göstermemiş, yakınlarından bile gizlemiştir⁴. Yayımlandıkları güne kadar bir muamma olarak okuyucuların ve araştırmacıların merakını sürekli olarak çekmiştir. Düşünürün ölümünden sonra, gün ışığına çıkarılmaları için Bayan Valéry büyük çaba göstermiştir.

Bu 261 defter, Fransa'da Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezi (CNRS) tarafından, sayfaların teker teker fotoğrafı çekilerek, bizzat Valéry'nin el yazısı ile

-
- * Doç. Dr.; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Öğretim Üyesi.
- 1 Leon Tauman; *Paul Valéry ou le Mal de l'Art*, Editions A.G. Nizet, Paris 1969, s. 245.
 - 2 Walter Ince; "Le Concept du Moderne chez Valéry" - in *Paul Valéry Contemporain Actes et Colloques No: 12*, Paris, Editions Klincksieck, 1974, s. 7.
 - 3 Jacques Duchesne - Guillemin; *Etudes pour un Paul Valéry*, Langages, La Baconnière, Neuchâtel, 1964, s. 7.
 - 4 Edmée de la Rochefoucauld; *En Lisant les Cahiers de Paul Valéry* - Editions Universitaires Paris, 1964, s. 9.

29 büyük cilt olarak 1957 ve 1962 yılları arasında yayımlanmıştır. "Şafak düşürü" nün, ölümüne kadar, 1894'den 1945 yılına, yani, yirmi iki yaşından, yetmiş üç yaşına kadar, elli yıl boyunca doldurduğu bu defterler aşağı yukarı yirmi sekiz bin sayfayı bulmaktadır.

Yazar, elli yıl boyunca, her sabah, güneş doğmadan, "lâmba ve güneş arası" kalker: "Ouverture de la fenêtre, air de cinq heures, très doux. Salut!

Entrée de la journée, sa naissance. Elle est encore faible et comme tendre un jour enfant, avec tout ce qu'il y a de promesses, de craintes, de possible, de charme émouvant.

Mais la seule certitude est celle du devoir périr, de la perte de ce trésor de ressources - quelles que soient les choses en quoi il s'emploiera, ce qu'en feront la nature, le hasard, les volontés..."⁵.

Paul Valéry, soyut bir dilin kuruluşu içinde, düşüncelerini kaydetmek için aralıksız bir talime girişmiştir. Yaşamının sonuna doğru kaydettiği şöyle bir notunu okuyoruz: "Je me mire dans cette phrase de P. Hardouin: "Croyez-vous que je me suis levé tous les jours de ma vie a 4h. du matin pour penser comme tout le monde?"⁶.

Gerçekten, herkes gibi düşünmemek Valéry'nin en büyük endişesi olmuştur.

Defterler bir "anı defteri" değildir. Kendi yaşamı ile ilgili olaylara çok ender olarak rastlanır. Bernard Formery bu konuda şöyle düşünmektedir: "Surtout, le thème des *Cahiers* n'est pas celui, circonstanciel, des journaux intimes, ou les petits événements de la vie concrète font ou bien le sujet ou bien la trame sur laquelle brochent les développements intellectuels ou les analyses d'inspiration affective. Ici, Valéry ne "se raconte" pratiquement jamais"⁷. Aksine bu *Defterler*, yazarın olmak ve erişmek istediği insan örneğine yavaş yavaş benzeyebilmek için kendine kabul ettirdiği bir "gymnastique intérieure" ün ürünüdürler. Valéry bu "düşünce günlüğünde" gençlik yıllarından beri üzerine eğildiği sorunları derinleştirmek, çözümlenmek amacıyla ve yayımlamayı hiç düşünmediği *Defterler*'de sanat, edebiyat, şiir, dil, din, tarih, felsefe, eğitim, dikkat, hafıza, politika, bilim, akıl, zaman, rüya, aşk v.b. gibi konularda düşüncelerini kaydetmiştir.

Bu sabah çalışmalarında Paul Valéry, kendi kendini tanımlamak gibi bir kararlar tek başınadır: "Tout ce que j'écris en ces cahiers tâtonnements, lueurs précaires etc. n'a d'autre valeur, ni aiguillon que l' idée d'un MOI"⁸. Ancak bu tanımlamaları yaparken yönü belli değildir; adımlarının onu götürdüğü yönde düşüncelerini kaydederek, çünkü, kendisini şöyle tanımlamaktadır: "Je suis l'autre face de toutes choses"⁹.

Bu çalışmalarında Valéry, bir bilgin titizliği ile bütün olanaklarını ve gücünü kullanmaktadır. Ancak kendisi için çok değerli olan bu notların başkalarına anlaşılmasını, unutulması ya da sıkıcı olması endişesini duymaktadır: "Je travaille

5 *Cahiers*; Cilt XXVII, s. 179.

6 *Cahiers*; Cilt XXVII, s. 192.

7 Bernard Formery; *Une Oeuvre couteuse, difficile et grandiose: Les Cahiers de Paul Valéry*, Le Monde, 31 Aout 1963, s. 10.

8 *Cahiers*; Cilt XXVI, s. 248.

9 *İbid*; Cilt XVIII, s. 125.

savamment, longuement, avec des attentes infinies des moments les précieux; avec des choix jamais achevés; avec mon oreille, avec ma vision, avec ma memoire, avec mon ardeur, avec ma langueur; je travaille mon travail, je passe par le desert, par l'abondance, par Sinai, par Chanaan, par Capone, je connais le temps du trop, et le temps de l'épuration, pour faire de mon mieux quelque chose dont je sais que ce sera rien, - sujet d'ennui, d'oubli, d'incompréhension..."¹⁰.

Defterler'de her not bir evvelkinden ve bir sonrakinden beyaz bir aralıkla ayrılmıştır. Bu da, onlar arasında hiç bir devamlılık olmadığını ve her notun konusunun tamamen başka ve ötekilerden farklı olduğunu gösterir. İçlerinden çoğu yazıldıkları sırada Paul Valéry tarafından ya bir işaret, ya Fransız, ya da grek alfabesinden bir baş harfle, ya da küçük bir sözcük ile belirlenmişlerdir. Bu dış görünüş, daha ilk bakışta, bir gruplandırma ve sonradan kullanma tasarısını ortaya koyar ve bu işaretleme yıllar geçtikçe daha sıklaşır. Bu açıdan *Defterler*, içinde sayısız çalışma fişi bulunan büyük bir fiş dolabı görünümündedir. Art, littérature, langage, esprit, sommeil, rêve, temps, attention, connaissance, mémoire ve daha başka konularda denemeler meydana getirmek için sayısız malzemeler vardır.

Valéry, gerçekten, bu defter sayfalarında yığılan malzemelerden günün birinde yeni yapıtlar meydana getirmek üzere yararlanmayı düşünmüş müdür?

1911 yılından 1913 yılına kadar olan *Defterler*'in sonunda sayfa numaralarını da belirten içindikileri gösterir bir tablo bulunmaktadır. Her ne kadar bu tablolar tutulan notların sonradan kullanılmak istendikleri izlenimini veriyorsa da 1916-1918 yılları arasında yazdığı defterde böyle bir arzusu olmadığını açıkca belirtir. "Mon travail. Est-ce que je me trompe? Me suis-je égaré pendant toute ma vie? Quand je revois ces cahiers, je vois que j'ai cherché indéfiniment, sans but, sans livre jamais rêve ce que je nomme *les conditions de la pensée*. Et je ne les ai cherchées que dans la mesure où je croyais qu'on ne les avait pas trouvées, ni cherchées systématiquement"¹¹.

Bu açıklamaya rağmen Valéry, notlarını ayrı kağıtlara geçirmeyi ve sonrada onları bir başkasına yazdırmayı dener. Ancak bu tasarısını çok defa terk eder. 1930 yılından sonra, bu işlem Mme Julien Cain'in¹² desteği ile ele alınır. Fakat bu çalışmada tamamlanamaz. Yaşamının sonuna doğru, 1940 yılında şu açıklamayı yapmaktadır: "Toutes mes réflexions, observations, recherches sur ces cahiers, n'ont pour aiguillon que le besoin de me faire pour mon usage une idée de la valeur des idées et d'abord de préciser l'idée même de valeur en ces matières. Ensuite, l'intention d'utiliser ces précisions, si l'occasion s'en présente dans quelque ouvrage. Par exemple les employer à l'expression d'observations. Me prenant comme instrument conscient et explicitement désigné (par le simple emploi de mon langage spécial ou de mes formules de transformation et conservation en lesquelles se résume mon "système" "¹³.

10 Ibid; Cilt VII, s. 118.

11 Cahiers; Cilt VI, s. 108.

12 Exposition du Centenaire de Paul Valéry; Paris - Bibliothèque Nationale. M.C.M. LX. XI, s. 142.

13 Cahiers; Cilt XXIV, s. 449.

İleride kullanmak niyetiyle girişilen bu tasnifler, elbette ki, bu kadar yoğun malzeme arasından belli bir takım konulardaki düşüncelerinin kolaylıkla ortaya çıkarılmasına yeterli olmamıştır. Artık böyle bir şematik tasnif, yazarın ölümünden sonra, başkalarına kalmıştır.

Defterler'de başlıca konulardan biri olarak, sanat konusuna, yazarın geniş ölçüde yer vermiş olduğunu görmekteyiz. Bunun nedenini, onun gençlik yıllarından bu yana sanat'a duyduğu ilgiyle açıklamak mümkündür. Claude Debussy, Valéry'nin gençlik yıllarında tanıdığı tek büyük müzisyendir. Buna karşılık pek çok büyük ressamla dostluk kurmuştur. Mallarmé'nin evinde Odilon Redon, Renoir, Monet'yi tanır. Plastik sanatlara ilgi duymasında iki önemli olay rol oynar: bunlardan ilki Degas ile dostluk kurması, ikincisi ise, ressam Berthe Morisot'nun yeğeni Jeannie Gobillard ile evlenmesidir. Böylece, başlıca uğraşı sanat olan simbolist genç kuşağa ait Valéry, müzelerin konserlerin izleyicisi, ressamların dostu, mimari eserlerin hayranı olmuştur. Bunun sonucu olarak da ilk defterden itibaren sanat, *Defterler*'inde işlediği konular arasında en büyüğü olmuştur.

Valéry'nin gerek genel sanat teorisi ve gerekse ayrı sanat dalları için *Defterler*'ine kaydettiği notlarında bazı temel yargılara vardığını görmekteyiz. Örneğin sanat kavramı, eksiksiz bir insanın uyguladığı, eksiksiz insana hitabeden "Büyük Sanat" kavramına erişmektedir. Leonardo da Vinci'nin kişiliğinde yalnızca resimde, mimarlıkta, felsefede v.b. uzman olan evrensel insanı değil, aynı zamanda her yönüyle temelini oluşturan analiz ve sentez'in uygulayıcısını bulmaktadır. Müzikte öz bakımından bir evrensellik bulur ve Wagner'le bu sanatın doruğa eriştiğine inanır. Dansta, mimaride, resimde, genel sanat ve müzik konusunda olduğundan çok daha az nota raslamamıza rağmen, gene de bu sanat dalları hakkındaki yargılarını yakalayabilmekteyiz.

Defterler'de bulduğumuz bunlara benzer genel yargıların Valéry'nin basılı eserlerinde de yer aldığı bir gerçektir. "Büyük Sanat" kavramı, Leonarda da Vinci hayranlığı, Wagner efsanesi, bütün bunlar, yapıtlarında temas ettiği konulardır.

Gerçekte, Valéry gibi tutarlı bir düşünürde, *Defterler*'ini yazdığı zamanlarda yayımlanmış olduğu yapıtları ile *Defterler*'indeki temel yargılar arasında bir ayrılık olmasını beklemek mümkün değildir. Öyle ki, yirmi iki yaşında yayımladığı *Introduction a la Methode de Leonard de Vinci*'deki fikirlerini yaşantısının sonuna kadar benimsediğini basılı yapıtlarından bildiğimiz Valéry'nin, ölümünden sonra yayımlanan *Defterler*'inde bunun aksine bir yargıya rastlamayı ummak her halde çok yersiz olurdu.

Bu durumda akla bir soru gelmektedir: o halde *Defterler*'in özelliği, yeni olan tarafı nedir?

Biz *Defterler*'in özelliğini ve getirdiği yeniliği, basılı yapıtlarında yer alan bazı temel yargılara ve sorunlara çok değişik açılardan bakmasında, bunlara yepyeni tanımlamalar ve yorumlar getirmesinde buluyoruz. Bunu yaparken basılı yapıtlarında olduğu gibi bir sınır içerisinde kalmamakta, insanı, seçim yaparken şaşkınlığa düşürecek ölçüde bol düşünce ve gözlemler içinde bırakmaktadır. Sonsuz ve zengin bir düşünce evreni, kanımızca *Defterler*'in ilk özelliği budur.

Bu konuda Hartmut Köhler şu görüştedir: "Il est banal de constater, après tant d'autres, que la publication, entre 1957 et 1961, des 29 tomes de cahiers a

élargi de dimensions à peine entrevues auparavant l'image qu'on se faisait de la pensée de Paul Valéry. On a évoqué pour caractériser les masses de matériaux soudain apparues au jour, énormes par rapport à l'œuvre publiée, l'image de l'iceberg, encore que les proportions soient insuffisantes"¹⁴.

Jürgen Schmidt - Radefeldt, bizim basılı yapıtlarda ve *Defterler*'de sanat sorunu konusunda yaptığımız gözlemi, lingüistik konusunda yapmaktadır: "Sa théorie poétique et linguistique, qu'il avait déjà présentée de façon rudimentaire dans diverses conférences, par des essais ou même dans ses lettres, trouve dans les *Cahiers* une expression plus réfléchie et plus précise. Nous pouvons même affirmer que c'est en eux qu'il faut nécessairement chercher l'explication et le commentaire de toute son œuvre théorique"¹⁵.

Öte yandan *Defterler*'in incelenmesinde dikkatimizi çeken diğer bir husus da şu olmuştur: *Defterler*'de genel anlamda sanat sorunuyla çok ilgilenilmesine, bu konuda sayısız denebilecek düşünce ve görüşlere yer verilmesine karşın, müzik hariç öteki sanat dallarına böyle bir ilginin gösterilmediğini, hatta bazı sanat dallarından hiç söz edilmediğini (örneğin heykeltıraşlık, seramik sanatı v.b.) görmekteyiz.

Gerçekte, bu sanat dalları hakkında bir görüş ortaya çıkacak kadar not vardır, ancak genel sanat ve müzik için olanların yanında bunlar son derece az ve yetersiz kalmaktadır.

Oysa bilmekteyiz ki Valéry en güzel yapıtlarını bu sanat dalları üzerine vermiştir. Örneğin, *I'Ame et La Danse*, *Eupalinos ou l'Architecte*, *Degas Danse Dessin* v.b.

Buradan şu sonuç çıkmaktadır: Valéry'nin *Defterler*'inde kaydettiği bir notu, bir düşünceyi basılı yapıtında kullanmış olması mümkündür, ancak *Defterler* kesinlikle basılı yapıtlarının bir taslağı, bir ön çalışması niteliğinde değildir. Aynı kafanın ürünleri olduklarını gözden uzak tutmadan, *Defterler*'ini basılı yapıtlarından ayrı olarak düşünmek gerekir.

Defterler'de genel anlamda sanat kavramını açıklayabilmek için pek çok düşünce, gözlem ve tanımlamalara rastlamaktayız. O ölçüdeki bu gözlem bolluğu çalışma içerisine alınacak metinlerin seçiminde güçlük yaratacak ölçüye varmaktadır.

Bunun anlamı nedir?

Valéry elli yıl boyunca *Defterler*'inde sanat kavramını her yönüyle, mümkün olabilen bütün açılardan ele almakta, yapısalcı bir yöntemle tüm sanat dallarını kapsayabilecek, hepsine uygulanabilir genel sanat yasalarını ve sanatla ilgili yaratma yasalarını bulmayı denemektedir. Valéry'nin bu çabasını, günümüz dilbilimcilerinin yalnız bir dil için değil, fakat bütün diller için geçerli olan genel dil yasaları bulmaya çalışmalarına benzetebiliriz. Kaldı ki Valéry aynı çabayı, bizzat dil alanında da göstermiş ve bu yönüyle Jürgen Schmidt-Radefeldt onu yapısalcı dilbilimcilerin (linguistes structuralistes) öncüsü olarak nitelemiştir¹⁶.

14 Hartmut Köhler; *Interprétation, à la lumière des "Cahiers" de quelques poèmes de Paul Valéry*, In *Paul Valéry Contemporain*, Actes et Colloques No 12, Editions Klincksieck, Paris 1974, s. 351.

15 Jürgen Schmidt; Radefeldt; *Paul Valéry Linguiste dans les Cahiers* Editions Klincksieck, Paris 1970, s. 186.

16 Jürgen Schmidt; Radefeldt; *Paul Valéry Linguiste dans les Cahiers*, Editions Klincksieck, Paris 1970, s. 7-8.

Genel sanat kavramının yanında müzikle de çok ilgilenmiş olmasını aynı nedene bağlayabiliriz, çünkü müzik, bütün öteki sanatlar içerisinde öz bakımından en evrensel olanıdır ve bütün öteki sanatların başlıca unsurlarından birini teşkil eder: "La musique est presque tout entière ce dont les autres arts font une de leurs parties essentielles"¹⁷. Dolayısıyla sanat kavramının açıklanmasına büyük katkıda bulunabileceği için müzikle böylesine yakından ilgilenmiştir.

Öte yandan değinilmesi gereken bir nokta da Valéry'nin sanatı araştırırken bunu tamamen kendi içeriği içerisinde yapması, örneğin sanatın bilimle, özellikle doğayla olan ilişkisine çok az değinmesidir. Oysa basılı yapıtları içerisinde *L'Homme et la Coquille*, sanatın doğa ile olan ilişkisini yoğun bir biçimde ele almaktadır.

Biz bunun, Valéry'nin *Defterler*'de sanatı her türlü yardımcı unsurdan arınmış olarak, sanatı gene bizzat sanatla açıklamak istek ve çabasından doğduğuna inanmaktayız.

Valéry bugün için modern düşüncenin bir öncüsü, bir temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Oysa *Defterler*'inde modern sanatları reddeden bir karşı tutum içerisindedir. "Modernes - n'ont plus la moindre idée du "grand art" qui a mes yeux est l'art de construire oeuvre à loi complexe impossible à réaliser par voie immédiate"¹⁸ ve "L'imperfection, loi des arts modernes"¹⁹. P. Roulin'in de işaret ettiği gibi her şeye son derece açık bir düşünürde bu tutum şaşkırtıcı olmaktadır: "Cette attitude réactionnaire sur ce point peut étonner chez un homme aussi ouvert d'ordinaire"²⁰. Aynı şekilde Valéry'de görülen bu çelişkili tutuma 1971 yılında Strasbourg Üniversitesince düzenlenen bir kollokyumda da değinilmiştir: "Ce qui a frappé tous les participants c'est l'actualité de la pensée de Valéry, de son oeuvre, de sa démarche intellectuelle.

A la réflexion cette indéniable actualité peut surprendre: car Valéry n'était pas un révolutionnaire, mais un traditionaliste"²¹.

Modern sanatlara kesin bir şekilde karşı çıkan bu insanı modern düşüncenin temsilcisi olarak kabul ettiren nedenler nelerdir?

Valéry pozitif bilimlerin etkisi altında bilmenin ancak yapabilme gücüne dayandığı takdirde bir değeri olabileceğine inanmaktadır. Sanatta da aynı görüş geçerlidir. "Art - Savoir faire"²². Oysa bu görüş çağdaş düşüncenin de temelidir.

Ayrıca, modernleri reddederken Valéry, bilinçsiz ve kolaylıkla yapılanı, kesin olmayanı reddeder. İster sanat alanında, ister düşünce alanında olsun çalışma ve çabadan başka bir şey aramaz: "Qu'importe celui qui trouve sans avoir cherché? On l'admire par un vieux goût de la magie. Mais je n'en fais aucun cas"²³, "Je conçois les arts en tant qu'actes... Une oeuvre est résidu d'un travail"²⁴.

17 *Cahiers*; Cilt XXVII, s. 17.

18 *Cahiers*; Cilt XV, s. 366.

19 *İbid*; Cilt XV, s. 569.

20 Pierre Roulin; *Paul Valéry Témoin et Juge du Monde moderne*, A la Baconnière - Neuchâtel, 1964, s. 122.

21 Monique Parent - Jean Levaillant; *Paul Valéry Contemporain Actes et Colloques*, No. 12, Editions Klincksieck Paris, 1974, s. VII.

22 *Cahiers*; Cilt XXVIII, s. 520.

23 *İbid*; Cilt IV, s. 703.

24 *İbid*; Cilt XVII, s. 726.

Tout ensemble de sensations même simultanées.
Induisant travail, il faut que l'état végétatif du
milieu soit de perfection.

Donc, tout est en rapport
avec la condition

Le langage suppose 2 Termes.
il y a une suite de directions.

il y a de A pour etc. B
de B il devient A'
ou A = KA'

Donc, nous dominons
jusqu'au bout le man.

Intelligence fondée sur l'homme
+ on - suivant le langage
1. Orde fondé sur
2. Accents

Une act° se donne
tendance à fixer le élément
dans sa position.

Chaque mot d'un mot
est d'un seul, genre,
désignation, position, son, mot
différent.

Donc le second un pl. tant
principal, reste fixe, position
et d'ordre.

Il faut donner à tout est...
une norme et se voir...
Comment? En
On fait l'hypothèse que les
sont fonctionnelles aussi

à l'origine // 3000... les sont dominés par
la fabrication et de réception.
il faut rendre la position de
l'élément de l'élément...
dans un langage...
pour un langage...
le plus...
toute la supposition...
provision...
de l'élément...
abstrait.

Cela doit se trouver dans...
des conditions...
pli. élémentaire.

1. Conditions de différence de...
2. Conditions de position...
de la...
Ce sont...

En effet...
d'élément...
tout ce qui...
d'élément...
tout ce qui...

Böylece, bir güçlülük eylemi olan sanatta ve diğer alanlarda en güç şey insanın bütün gücünü ortaya koymasıdır: "Mettre toute son intelligence et toute son invention au service"²⁵.

Modern sanatlara karşı çıkarken ileri sürdüğü görüşler, anlaşılacağı gibi, aslında modern düşüncenin temel ilkelerini meydana getirmektedir. Bundan dolayıdır ki bugün Valéry'ye yeni görüş ve yöntemlerin öncüsü olarak bakılmaktadır. Walter Ince, Valéry için düzenlenen bir kollokyumda sunduğu bildirisinde aynı görüşe yer vermektedir: "Dans le domaine de la pensée, de la réflexion spéculative et en quelque peut plus moderne; il est au courant des tendances les plus actuelles et, d'une manière générale, il les approuve, il cherche à les appliquer dans les domaines autres que les domaines strictement scientifiques à savoir, la morale, le langage, la religion etc"²⁶.

Bütün bu nedenlerle modern sanat, reddetmesine karşın, Valéry, günümüzdeki modern düşüncenin temsilcisi olarak kabul edilmektedir.

Valéry'nin *Defterler*'inde sanat sorununun yanında pek çok konularla ilgilediğini biliyoruz. Örneğin dil, hafıza, dikkat, rüya, zihin, matematik, fizik v.b. Valéry'nin bütün bu konularla ilgilenmesinin nedeni, kendi kendisini tanımlamak arzusuna dayanmaktadır. Bu arzusunu gerçekleştirebilmek için her şeyden önce BEN'ine başvurur.

Bu BEN'i de Valéry, elli iki yıl boyunca bir "mekanik" olarak incelenmiştir: "Je me sentais, je me voulais donc un certain regard et je ne suis guère que cela." Je percevais des manières de voir dont la diversité m'intéressait bien plus que les objets mêmes. Chaque pose d'un regard me semblait donner une pluralité de relations et de prélèvements sur sa substance pure de sensation. "Je voyais le possible du réel. Et c'est tout MOI"²⁷. Bu büyük çabasının amacının BEN'i gözlemek olduğunu açıkça belirtir: "Mon grand travail semble être d'après ces Cahiers, une recherche d'expressions de tout en observation de MOI"²⁸.

Valéry, bütün *Defterler* boyunca sürdürdüğü bu BEN araştırmasını "le travail sacré de l'homme"²⁹ olarak kabul etmiş ve bu çalışmaların sonucunu "la représentation correcte de l'homme"³⁰ olarak nitelemiştir.

Buradan anlamaktayız ki yazarın amacı, belirgin bir biçimde BEN'in araştırılmasında insanı araştırmaktır. 1943 yılında Emile Rideau'ya yazdığı bir mektupta şu açıklamada bulunur: "Et si l'on voulait bien considérer l'ensemble de mes notes dans mes cahiers du matin comme valable à l'égard des tiers, l'analyse de cet amas pourrait malgré que J'en aie, manifeste, peut-être, une manière ou une apparence de "philosophie". On trouverait facilement dans ces papiers, les identifiant à moi-même, des fréquences, des retours et reprises, une conduite générale des idées, qui

25 Ibid; Cilt VI, s. 154.

26 Walter Ince; *Le Concept du Moderne chez Valéry*, in *Paul Valéry Contemporain*, Actes et Colloques, No. 12, Editions Klincksieck, Paris 1974, s. 7.

27 *Cahiers*; Cilt XXV, s. 455.

28 Ibid; Cilt XXV, s. 466.

29 Ibid; Cilt VII, s. 464.

30 Ibid; Cilt X, s. 291.

dessineraient, les contours d'une personne, - et finalement, de quoi construire un auteur sous mon nom, et supposer son TRAITE DE L'HOMME et DU MONDE"³¹.

Bütün bu çabaların sonucu insanı tanımlamak, insan aklının gücünü ölçmek, onun yasalarını bulmak arzusuna dayanmaktadır. Bunun için Valéry bizzat kendisinde insanı ve onun imkânlarını araştırmıştır.

Bütün bu çabaların sonucu insanı tanımlamak, insan aklının gücünü ölçmek, onun yasalarını bulmak arzusuna dayanmaktadır. Bunun için Valéry bizzat kendisinde insanı ve onun imkânlarını araştırmıştır.

Sanatın her zaman için metafiziğe ve bilime üstün tutulabilecek aşağı yukarı tek sağlam şey olduğuna çok genç yaşında inanmış olan Valéry'nin, insan sorununa eğilmek, evrensel insan kavramına erişmek için bütün yaşantısı boyunca *DeFTERler*'inde sürdürdüğü çalışmalarında sanata en büyük yeri vermesi, bu inancını yaşamının sonuna kadar yitirmediğini göstermektedir.

Basılmış yapıtlarının yanında yer alan *DeFTERler*, Paul Valéry'nin yapıtının evrensel özelliğini bir defa daha kesin bir biçimde kanıtlarlar. Jean-Clarence Lambert'in de belirttiği gibi, *DeFTERler* "l'un des plus prodigieux documents de l'esprit humain laissé seul avec lui-même, c'est-à-dire seul avec tout."³² olmaktadır.

Valéry'nin sanat yaşamı Monsieur Teste'in şu sorusu ile başlamıştı: "J'ai posé cette question il y a plus de 50 ans. Que peut un homme?"³³.

Bize öyle geliyor ki, Valéry'nin *DeFTERler*'i bu soruya soylu bir yanıt olmaktadır.

Paul Valéry, ölümünden kısa bir süre önce son *DeFTER*'ine şu satırları yazarak bu "düşünce serüvenine" son vermiştir:

"J'ai la sensation que ma vie est achevée. C'est-à-dire que je ne vois rien à présent qui demande un lendemain. Ce qui me reste à vivre ne peut plus désormais être que du temps à perdre. Après tout, j'ai fait ce que j'ai pu."³⁴

31 Paul Valéry; *Lettres a Quelques-uns* Lettre a Emile Ridenu de 1943. (Cette lettre sert de Preface a l'*Introduction a la Pensee de Paul Valery*, Desclee de Brouwer, 1944) Gallimard 1952, p. 245.

32 Introduction de Jean-Clarence Lambert a *Ecrits sur l'Art*, Club des Libraires de Paris 1962, s. 11.

33 *Cahiers*; Cilt XXIX, s. 765.

34. İbid; Cilt XXIX, s. 908.